

Шульга Антон
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
(науковий керівник – О. Штепа)
(м. Полтава)

ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ БАРОКОВОЇ КУЛЬТОВОЇ АРХІТЕКТУРИ В УКРАЇНІ

Українська барокова архітектура – це багатогранне явище, що увібрало в себе як європейські цінності, так і національні особливості, що сформувалися в умовах соціально-культурного розвитку країни в XVII–XVIII століттях. Барокова епоха в Україні була не просто часом створення розкішних храмів і церков, а й періодом культурного й духовного становлення, яке тісно переплелось з європейськими впливами, зокрема ідеалами свободи, християнської віри, а також зростанням інтересу до людської особистості та індивідуального підходу до архітектури. Втілення цих європейських цінностей в українську культову архітектуру бароко позначило собою новий етап у формуванні національного мистецтва, значною мірою об'єднаного навколо християнських ідей, але також забарвленого локальними особливостями і власними культурними надбаннями.

Після завершення Національно-визвольної війни 1648–1658 рр., в Україні склалася особлива архітектурна традиція, що враховувала різні культурні й політичні впливи залежно від регіону. Так, на Західній Україні, яка перебувала під впливом Речі Посполитої, культова архітектура розвивалася за бароковими принципами, характерними для європейської традиції. Водночас на Сході України архітектура формувалася під впливом Російської держави, що принесло свої особливості в композиційні та стилістичні рішення храмових споруд.

Українське бароко виділяється двома основними етапами – раннім, або «геометричним» (середина XVII – кінець XVII століття), і бароко періоду розквіту (кінець XVII – кінець XVIII століття). Перший етап характеризується певною строгістю та геометричною простотою форм, а пізніше українське бароко набуває вишуканості, багатої декоративності, що йде в ногу з європейськими тенденціями. Ця еволюція в архітектурних формах стає віддзеркаленням європейських культурних змін, які акцентують індивідуалізм, емоційність та розкіш.

Сакральна архітектура другої половини XVIII століття вирізняється своїм особливим стилем – так званим «козацьким бароко». Цей напрям є символом українського культурного ідентифікатора, і саме він посприяв відокремленню українського бароко як унікальної архітектурної школи. Храми Києва,

Лівобережжя та Слобожанщини створювалися за чіткою архітектурною схемою: поєднання горизонтального корпусу храму з вертикальною домінантою домової церкви. Окремо виділяють дві головні школи українського бароко – Західну (Галичина, Закарпаття, Прикарпаття) та Східну (Київ, Лівобережжя, Правобережжя) [1, с. 74].

Важливо відзначити, що фундаментом європейських цінностей завжди було християнство. Ця релігія, що посіла значне місце в житті європейців протягом століть, формувала культурну та моральну свідомість і створила канони, на основі яких розвивалася архітектура. Українське бароко, як частина загальноєвропейської культурної традиції, значною мірою спрямоване на втілення християнських цінностей, які відображалися в монументальних і водночас витончених формах храмів. Проте варто враховувати, що після Великої французької революції Європа стала центром атеїзму й вільнодумства, що згодом вплинуло на зниження впливу церкви, особливо у Франції, Нідерландах та Великій Британії [2, с. 167].

В Україні ж християнські мотиви продовжували домінувати, а церкви були не лише місцем релігійних обрядів, а й символами національної єдності та культури. Церква в українській бароковій архітектурі мала важливе духовне значення, оскільки об'єднувала громаду, виступала центром культурного життя та зберігала історичну пам'ять. Навіть у періоди занепаду релігійних рухів в Європі українське бароко продовжувало бути носієм християнської культури, часто підкреслюючи сакральну значущість храмів через архітектурні елементи: куполи, хрести, розкішне внутрішнє оздоблення і використання символічних мотивів.

Європейські цінності в контексті українського бароко не обмежуються лише християнськими мотивами; барокова архітектура також наслідуює ідеї гуманізму та культурного синтезу. Ці цінності почали набувати нового значення після того, як європейські країни відкрили для себе ідеали Відродження, а згодом – Бароко. Українські митці адаптували досягнення італійського, польського та австрійського бароко, але при цьому зберігали національний характер і автентичність. Характерною особливістю українського бароко стала тенденція до поєднання високого рівня архітектурної складності з народними мотивами, що підкреслює індивідуальність та національний дух українського народу.

Західна та Східна школи українського бароко відрізнялися не лише за географією, але й за стилістичними особливостями. На Заході, у Галичині, Закарпатті й Прикарпатті, архітектура мала більш класичні барокові риси, з використанням симетричних планів і витонченої декоративності. У східній частині України архітектура була більш динамічною, з виразними вертикальними елементами й масивними формами, що символізували силу й

міць козацької держави. Це відображало не тільки вплив європейського мистецтва, але й відповідало потребам і прагненням українського народу.

Бароко в Україні стало інструментом не тільки релігійного, але й політичного й соціального самовираження. Козацьке бароко як феномен було покликане зміцнити позиції української держави та продемонструвати незалежність її культури, відмінної від польської чи російської. В той час як Європа розвивала власну ідентичність, вільнодумство та релігійний плюралізм, українська барокова архітектура слугувала символом стійкості та збереження традицій, об'єднуючи людей у спільному духовному та культурному просторі.

Українські барокові храми та собори, як-от Києво-Печерська лавра, Софійський собор у Києві чи Троїцький собор у Чернігові, є символами духовної та національної єдності. Архітектурні особливості цих храмів поєднують християнські цінності з національними рисами, формуючи унікальний образ українського бароко. Через монументальність і символічність цих споруд українське бароко виступає не тільки як напрямок архітектури, а й як свідчення самоусвідомлення народу.

Європейські цінності, закладені в українському бароко, сприяли формуванню національної архітектури, яка, зберігаючи традиції та релігійні канони, стала потужним символом української культури. Барокова архітектура в Україні продовжує бути джерелом національної гордості, демонструючи, як у європейському контексті можна створювати унікальне мистецтво, яке відображає глибинні ідеали людяності, віри та незалежності. Цей стиль – свідчення єдності українського народу та його здатності зберігати власну культурну ідентичність, незважаючи на різноманітні зовнішні впливи.

Список використаних джерел :

1. Попова А. Д. Українська барокова архітектура: інформаційний аспект. *Феномен бібліотек у сучасному світі* : Зб. матеріалів Всеукр. науково-практ. конф., м. Маріуполь, 30 верес. 2020 р. Маріуполь, 2020. С. 73–77.
2. Куриляк В., Куриляк М. Регіональна архітектура Європи. *Цифрова економіка: тренди та перспективи* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Тернопіль, 25 жовт. 2018 р. Тернопіль, 2018. С. 166–171.